

Мр Душан Вишњић, пуковник, мр Митар Қовач, мајор,
и мр Јан Марчек, потпуковник

У теорији и пракси ратне вештине постоје различити приступи у идентификовању исходишта војне доктрине и тумачења његовог утицаја на садржај и поступак израде војне доктрине. Саопштење је оглед о том проблему, с тежиштем на релацији „научна исходишта војне доктрине – војна доктрина“.

Резултати научних истраживања у свету све више утичу на садржај, методе формулисања и методе примене војне доктрине. Међутим, наша теорија о војној доктрини, с обзиром на то да је једва елементарно заснована, не нуди задовољавајућа решења тог проблема. Да би се на целисходан начин анализирали наведена релација било је неопходно идентификовати појам и врсте исходишта војне доктрине. Аутори полазе од тога да су војне науке и војнонаучне дисциплине, првенствено полемистика, примарно (непосредно) научно исходиште војне доктрине.

Увод

Свакодневно или здраворазумско искуство чини скуп навика, вештина, знања, метода и способности, односно целокупну људску практичну делатност. И поред своје несистематичности, то искуство, према Е. Нејгелу, може послужити као извор и предмет научног истраживања. Један од важних задатака науке јесте да дође до систематичних и поузданих објашњења и разумевања појава које искуствено опсервирамо. Наука настоји да открије и формулише, на општи начин, услове под којима се дешавају различити догађаји, при чему се открива природа неса између искуствених исказа о стварима и самих ствари. На тај начин се постиже ситематско објашњење различитих појава у облику ставова који чине логички јединствен систем знања.

Филозофија науке је релативно давно дошла до сазнања да све апликативне науке (друштвене, природне и техничке), као свој конститутивни део, садрже исказе које регулишу норме практичне делатности, на основу којих се (и не само њих!) формулишу одређене доктрине. Међутим, те доктрине се, засад, у различитим областима друштвене делатности другачије означавају. Тако, на пример, уместо о доктрини, говори се о „економској политици“, „едукативној политици“, „демографској политици“ итд. Синтезом тих појединачних субдоктринарних

* Институт за ратну вештину, Београд.

опредељена (политичко, економско, правно, едукативно, демографско, војно итд.) државе добија се доктрина државе.¹ То је, у суштини интегрална доктрина државе, из које, у извесној мери, произилазе све посебне државне доктрине. Због пренебрегавања тог сазнања, у пракси имамо веома распрострањену појаву недопустивог изједначавања војне доктрине са државном доктрином, као и доктрине с науком, што је нарочито изражено код војне доктрине (изједначавање војне доктрине с полемистиком као науком).

Међутим, на основу анализе одређења појма *војна доктрина* у доступној војној литератури, могу се извући следећи сазнајно валидни ставови: 1) војна доктрина је саставни део доктрине државе (или, како је неки аутори називају – ратне доктрине, доктрине националне одбране); 2) војна доктрина није наука иако се највише односи на исказе који одређују норме практичне делатности у области полемистике као ортодоксне војне науке; 3) војна доктрина је систем усвојених ставова државе о организовању, припремама и ангажовању војске у миру и рату; 4) војна доктрина би требало да буде заснована на поузданим знањима; 5) војна доктрина је опште упутство војне струке или опште правило за војно деловање; 6) војна доктрина важи за одређени период и формира се (развија и мења) у току историјског развоја једне државе, и 7) војна доктрина има своја исходишта (основе) и принципе.²

Да би се нека војна доктрина дефинисала мора се поседовати одређени сазнајни фонд, односно мора се владати логичким формама мишљења, детерминантама доктрине и методама њене израде. Та сазнања (шта је она, шта садржи, шта је одређује и како се до ње долази) могла би се назвати теоријом војне доктрине.

Приликом разматрања релације „војнонаучна исходишта – војна доктрина“ уочава се проблем недовољне развијености теорије о војној доктрини, метода њене израде и примене. Војне науке и војнонаучне дисциплине, на основу досадашњих теоријских сазнања и резултата истраживања, теже да дефинишу исказе који би требало да послуже као основа за формулисање норми практичне делатности.

Појам и врсте исходишта војне доктрине

На основу доступне литературе, може се закључити да постоје различита схватања исходишта војне доктрине у смислу њихове структурираности, обима, садржаја и улоге у формулисању војне доктрине.

¹ Доктрина државе (доктрина националне одбране) јесте систем комплементарних норми државних доктрина, односно специфичних одбрамбених функција у политичкој, економској, правној, технолошкој, едукативној, информационој, војној, верској и другим сферама функција друштва. Она је, у суштини, релативно трајан одбрамбени програм који се постепено редифинише, односно допуњава сходно променама исходишта на којима се заснива.

² Према *Нацрту Војне доктрине СРЈ*, војна доктрина Југославије представља „... реалистично, на поузданим знањима засновано, повезано изложено становиште о свим темељним питањима војне делатности у области њене интегралне одбране“ (*Војна доктрина СРЈ* – (нацрт, Институт за ратну вештину, Београд, 1994, стр. 15).

Та несагласност око поимања исходишта војне доктрине вероватно је настала као последица неодређености појма *исходиште војне доктрине*, као и његовог односа према другим појмовима у полемистици и војној делатности уопште. Без претензије да целовито захватимо тај проблем, покушаћемо да прво прелиминарно одредимо појам „исходиште војне доктрине“ (не упуштајући се у одређивање његовог обима, садржаја, дефиниције и класификације), а затим да арбитарно идентификујемо основна исходишта војне доктрине ради анализе релације „војнонаучна исходишта – војна доктрина“, што је и основни проблем овог рада.

Fundamentum (лат.) етимолошки значи оно на чему нешто почива од чега нешто зависи. У филозофском, заправо онтолошком смислу, то је основ опстанка, односно извор услова могућности настанка нечега, неке ствари или неког догађаја. Има и значење узрока неког догађаја, па се назива и „реалним основом“. Према томе, номинално одређење „исходишта војне доктрине“ може се одредити као полазне тачке, упоришта и основне идеје на којима почивају врховна правила војног деловања државе и њене војске у миру и рату.

Исходишта војне доктрине се условно могу поделити на друштвена и научна. Друштвена исходишта војне доктрине сачињавају: 1) државни (национални) интереси и циљеви; 2) доктрина државе; 3) економска моћ и потенцијали државе; 4) политички систем (уређење) државе; 5) државно-политичко и војно савезништво државе; 6) технолошки развој државе; 7) геополитички положај државе; 8) правни систем државе; 9) демографске карактеристике државе; 10) едукативни систем државе; 11) традиције народа и државе; 12) војне доктрине војно-политичких савеза, могућих противника, савезника и суседних земаља; 13) потписани међународни договори и споразуми, и 14) стање војске, односно њена квантитативна и квалитативна својства (шема 1).

Међу научна исходишта војне доктрине спадају: научна достигнућа у друштвеним, културно-историјским, природно-математичким, техничко-технолошким, биотехничким, медицинским и војним наукама. Та научна достигнућа служе као непосредна или посредна основа за формулисање норми практичне делатности. Посредни утицај одређених наука и научних области на војну доктрину остварује се преко државних доктрина (политичка, економска, правна, технолошка итд.). Непосредно научно исходиште војне доктрине чини систем војних наука при чему примарни утицај остварује полемистика.

Научне области и науке у друштву као исходиште војне доктрине

Не упуштајући се у проблем класификације научних области и наука у друштву, можемо идентификовати више, релативно самосталних начина њиховог (посредног) деловања на војну доктрину: 1) преко доктрине државе; 2) преко појединачних државних доктрина (политичка, економска, правна, информативна, едукативна и сличне); 3) преко матичних наука и научних дисциплина у систему војних наука; 4) преко

Исходишта војне доктрине

њихових исказа као норми практичне делатности; 5) преко других конституенаса наука и научних дисциплина са којима су полемистика и систем војних наука у целини у различитом интеракцијском односу, и 6) кроз едукацију кадра на руководећим функцијама.

Научне области и науке у друштву једно су од непосредних исходишта за формулисање доктрине државе и државних доктрина. Доктрина државе се затим јавља у улози непосредног исходишта војне доктрине. Државне доктрине („политичка“, „економска“, „информативна“, „едукативна“ и др.) комплементарне су војној доктрини. Због тога, од научне заснованости државних доктрина посредно зависи научна утемељеност војне доктрине.

Упоредо са развојем наука и научних дисциплина и непрекидним диференцирањем њиховог предмета истраживања, постоји тенденција њиховог повезивања (теорија, дисциплина и наука), што доводи до настанка мултидисциплинарних наука и научних система. Тај процес је карактеристичан и за војне науке и за војнонаучне дисциплине које имају своје матичне науке у друштву. На тај начин, научне области и науке у друштву испољавају свој посредни утицај на војну доктрину.

Искази који формулишу норме практичне делатности конституенс су свих апликативних наука,³ па, према томе, и непосредно исходиште за њихове доктрине. Међутим, теоријско је питање да ли се између исказа и доктрине може ставити знак једнакости због тога што свака доктрина садржи и ставове који нису научно проверени, односно који нису резултат научних истраживања. С обзиром на то, треба уважавати разлику између исказа као норми практичне делатности и војне доктрине. Искази наука и научних дисциплина у друштву служе као исходиште за доктрину државе и државне доктрине, као и за развој других конституенаса наука и научних дисциплина у друштву и систему војних наука.

Едукацијом кадра који временом постаје руководећи кадар у држави и војсци утиче се на формирање ставова о кључним питањима стратегије државе. Тај кадар, према законским овлашћењима, одлучује о свим битним питањима државе у миру и рату. Руководећи кадар у свакој држави пресудно утиче на дефинисање нових или редефинисање постојећих државних (националних) вредности и интереса, формулише основе доктрине државе и војне доктрине, стварајући финансијске и материјалне претпоставке за њихову реализацију. Дакле, од тога како руководећи кадар државе поима државне (националне) вредности и интересе, као и одбрамбене функције државе, зависи и формулисање војне доктрине.

Систем војних наука као исходиште војне доктрине

Војна делатност у свету је све више заснована на достигнућима научне мисли у домену војних наука и наука у друштву, па се намеће потреба да се истражи њихов појединачан и укупни утицај на формулисање ставова војне доктрине. Војне науке налазе место у војној доктрини посредно, путем научне заснованости доктринарних ставова, јер само научно верификоване искуствене норме могу бити ваљани доктринарни садржаји. Научни резултати морају да доприносе побољшању праксе и свака спознаја која ка томе води претпоставка је за ефикаснију праксу, зависно од способности струке да је реализује. У вези с тим, поставља се теоријско-методолошки и практични проблем како доћи до ваљаних, на науци заснованих, доктринарних норми као „правила за деловање“.

³ Михаило Марковић, *Филозофски основи науке*, САНУ, Београд, 1981, стр. 16–17.

Систем војних наука као исходиште војне доктрине може остварити утицај на њен садржај у складу са циљевима и критеријумима које је формулисало највише државно руководство, односно може у конкретним условима да понуди оптимална решења за проблеме војне праксе. Због тога се, условно, може рећи да систем војних наука утиче на „технолошки“, а не на „политички“ (циљеви и критеријуми) аспект војне доктрине. Тај аспект војне доктрине – одређивање циља и критеријума, у надлежности је државе, па се често означава „политичким“, а технолошки део „техничким“ аспектом (страном) војне доктрине.⁴

Значај система војних наука за војну доктрину условљен је развојем и резултатима научне делатности у војсци, као и спремношћу кадра који учествује у формулисању војне доктрине и одлучује о ваљаности појединих ставова да уважи резултате научних истраживања. Ниво развијености наука и дисциплина у систему војних наука, у суштини, способност је научног кадра у војсци, да изнађе ваљана решења за проблеме са којима је суочена војна пракса у садашње време и у блиској будућности. Уколико кадар који одлучује о садржају и ставовима војне доктрине у домену „техничког“ и „технолошког“ аспекта не уважава резултате научног рада, то неминовно води у „субјективизам“. Кроз историју су се субјективне војне доктрине показале као погрешне, јер нису биле прилагођене пракси оружане борбе у будућности. Због тога, сваки вештачки јаз између науке и струке (науке и вештине) изазива негативне последице по ефикасност војске у оружаног борби.

Војне науке и војнонаучне дисциплине истражују различите аспекте војске, као организације, и различите аспекте оружане борбе, као појаве. Захват тих проблема је знатно шири од питања које је неопходно операционализовати приликом израде војне доктрине. Војне науке и војна доктрина у дужем временском периоду постоје одвојено, условно речено, али истовремено имају међусобну узрочно-последичну везу различитог интензитета. У доступној литератури та повезаност се најчешће приказује на следеће начине: 1) „што год се више војна доктрина ослања на објективне оцене и закључке које је израдила војна наука, то више и сама војна доктрина постаје научно утемељена и објективна, а према томе, ближа животу“, и 2) „што год се мање војна доктрина ослања у својим поставкама на оцене и закључке војне науке, то је у њој више елемената субјективизма. Таква је доктрина, по правилу, далеко од живота, она не одражава реалну стварност и тенденције у развоју војног дела.“⁵

Приликом разматрања релације између војних наука и војне доктрине неопходно је узимати у обзир и следеће чињенице: 1) војне науке,

⁴ Према совјетским изворима, „војна доктрина има две стране: политичку и техничку. Политичка страна се тиче политичке оцене карактера војних задатака, техничка даје одговоре на питања, која настају у вези са већ трасираним или претпостављеним особеностима оружане борбе у будућем рату. Она одређује војнотехничке задатке оружаних снага, начина и облика оружане борбе војнотехничких могућности“ (Група аутора, *О совјетској војној науци*, ВИЗ, Београд, 1966, стр. 398).

⁵ Исто, стр. 402.

између осталог, проучавају искуства из војне праксе, а војна доктрина се формулише као програм за неку „будућу праксу“; 2) доктринарни ставови су мање постојани него научни искази због интензивнијих промена у друштвеним исходиштима, и 3) сходно интензитету и обиму промена у друштвеним и научним исходиштима, војна доктрина се постепено редефинише или, пак, мења у целини.

Уколико војне науке у свом развоју заостају за војним наукама у свету, неминовно ће заостајати „технолошки“ аспект војне доктрине (организација, руковођење, припреме, ангажовање, обезбеђење, и слично). Због тога мале и средње развијене државе морају да теже достизању предности у развоју војне науке као исходишта војне доктрине, али и војне вештине. Та предност у извесној мери компензује инфериорност у домену других исходишта (технологија, економија и слично).

Наука и доктрина су различите врсте људског знања. Научни рад доводи до спознаје, а стручни се заснива на спознаји. У доктрини није нагласак на утврђивању објективне истине која би имала општедруштвени значај, већ на повезаном излагању једног становишта које има непосредан практични значај. Војна доктрина није научна теорија, не спада у научни фонд система војних наука, него у ширем контексту припада теорији војне струке.⁶ Из тога произилази да доктрина није наука, него део теорије струке. Доктрина је апстрактан израз једног става, покушај да се он целовито и рационално изложи. Она је свагда и програм одређене делатности. Сходно томе, доктрина је опште упутство војне струке, опште правило војног деловања. Та правила, у експлицитној доктринарној форми, била су досад регулисана у основном доктринарном документу *Стратегија оружане борбе*. Војна доктрина не може бити мишљење о нечему прошлом и садашњем, већ мора, на основу тих мишљења и њихових теоријских генерализација, да буде окренута будућности.

У досадашњем научноистраживачком раду у Војсци и методу формулисања војне доктрине није идентификован утицај појединачних наука и научних дисциплина, као ни њихов значај приликом формулисања њеног садржаја. На основу досадашњих сазнања, може се говорити о три различита аспекта испољавања утицаја војних наука на војну доктрину: 1) преко њихових конституенаса, а нарочито преко исказа као норми практичне делатности, при чему ће се анализирати утицај исказа појединих наука, војнонаучних дисциплина и теорија на различите сегменте војне доктрине; 2) преко полемистике, као матичне војне науке, и 3) кроз едукацију старешинског кадра.

Нас посебно интересује утицај војних наука на војнодоктринарну сферу преко њихових конституенаса. При томе, оправдано је поћи од становишта да постоје различити утицаји појединих конституенаса наука и научних дисциплина на формулисање доктринарних ставова. У вези с тим, искази као норме практичне делатности конституенс су

⁶ Према руским изворима „војна доктрина пошто буде усвојена и уведена у дејство, стиче карактер државног закона“ (исто, стр. 399).

војних наука преко којег се успоставља непосредна, најближа и најзначајнија релација са војном доктрином.

Искусствене чињенице из оружане борбе, као искази интерсубјективног карактера, чине појединачна сазнања о стварности чија је истинитост проверена и потврђена у пракси. Такве чињенице се усвајају и уграђују у војну доктрину тек након њихове научне верификације. Оне, дакле, морају прво да постану научне чињенице. Научне чињенице у војним наукама су моменти стварности оружане борбе одређени методски практичним поступком и теоријским мишљењем у облику суда. Без научне провере искусвених чињеница може се отићи у практицизам, тако да се пројекција будућег заснива на већ доживљеном. Исполене правилности и емпиријске генерализације у оружаној борби нису поуздана основа за предвиђање будућих догађаја без њихове научне верификације.

Методологије и методе војних наука, као њихов конституенс, чине посебан проблем који треба истражити у вези са значајем и интензитетом релације према војној доктрини. Досадашња методолошка сазнања су скромна у смислу идентификовања метода и методологија израде војне доктрине. Решавање тог проблема доприноси свестранијем испитивању опште релације војне науке – војна доктрина. Тиме би се изградила поузданија теоријско-методолошка основа израде војне доктрине, уз оптимално уважавање исходишта која је одређују.

У војним наукама постоји различит ниво сазнања исказаних кроз норме практичне делатности, па се намеће потреба за истраживањем обима, садржаја и теоријско-методолошког основа њихове применљивости у војнодоктринарној сфери (војна доктрина, борбена правила, планови и програми развоја, опремања школовања, обуке итд.). Искази као норме практичне делатности, у основи, јесу: 1) концентрисани израз научних сазнања о одређеним проблемима војне делатности; 2) искусствене чињенице које су научно верификоване, и 3) емпиријске генерализације с различитим нивоом научне заснованости. До сада ти искази у било којој војној науци нису изведени до нивоа форме применљивости, нити је било која војна наука експлицитно одредила обим и садржај исказа као научну основу формулисања ставова војне доктрине. При томе, није неопходно тражити симетрију између било којег исказа војних наука и става у војној доктрини. Поједини ставови у војној доктрини могу се заснивати на више различитих исказа војних наука, или се на основу једног исказа може формулисати више доктринарних ставова. Пошто су искази као конституенс војних наука највероватније непосредна и најзначајнија веза између војних наука и војне доктрине, неопходно је истражити обим, садржај и узрочно-последичну повезаност тих исказа и појединачних ставова у војној доктрини. Сви сегменти војне доктрине, различитог значаја, на различит начин су повезани са војним наукама и војнонаучним дисциплинама.

Релација између система војних наука и војне доктрине није једнозначна. Војна доктрина, такође, утиче на систем војних наука. Афир-

мисањем науке у војсци и уважавањем резултата њеног рада, војна доктрина доводи војне науке и свој садржај у положај „развојности“. Насупрот томе, ако се не уважавају резултати науке, систем војних наука и војна доктрина постоје независно („сами себи довољни“), што умањује њихову ефикасност. Такво стање доводи до ретроградног процеса како у војној мисли, тако и у војној пракси. Да би се „политички“ и „технолошки“ аспект војне доктрине довели у склад кроз оптимално артикулисање војне моћи државе, неопходно је огромно знање и умеће људи који формулишу ставове војне доктрине, као и оних који одлучују о њеној ваљаности.

Полемистика као научно исходиште војне доктрине

Полемистика је непосредно научно исходиште војне доктрине. Због актуелних, знатних теоријских и практичних размимоилажења у ставовима о полемистици, ратној вештини и војној доктрини прво ћемо идентификовати разлике између садржаја појмова и стварности које су означене тим синтагмама, а потом ћемо анализирати релације између тих појмова.

Будући да се у овом огледу не могу идентификовати сви теоријски и методолошки проблеми израде и примене војне доктрине, тежишно ћемо анализирати оне који омогућују ваљану идентификацију релације између полемистике и војне доктрине. Несугласице су следеће: 1) не постоје усаглашена мишљења о разлици између објекта и предмета полемистике, њених дисциплина (стратегија, оператика и тактика) и садржаја војне доктрине; 2) „стратегија оружане борбе“ се поистовећује са војном доктрином; 3) војна доктрина се поистовећује са војном стратегијом као научном дисциплином полемистике; 4) системност полемистике није научно утврђена; 5) садржај и структура војне доктрине нису до сада ваљано теоријско-методолошки засновани и верификовани; 6) не постоји разрађена теорија о војној доктрини; 7) методологија израде и примене војне доктрине није научно конституисана; 8) не постоји јасна дистинкција између теорије полемистике (научна теорија) и теорије ратне вештине (теорија струке) и војне доктрине као програма војне праксе; 9) постоји тенденција да се војна доктрина претежно ослања на искуства из минуле оружане борбе, без њихове претходне научне провере; 10) резултати истраживања у полемистици до сада нису прихватани као неопходност промене појединих ставова војне доктрине, те се она углавном мењала под утицајем промена у друштвеним исходиштима, и слично.

Полемистика и војна доктрина се односе као наука и струка (вештина). Доктринарна знања, као научно непроверена, не могу бити поуздан ослонац за развој нових научних теорија, нити за формулисање нових доктрина. Од развијености науке о оружаној борби зависи ниво развијености вештине. Полемистика се бави претежно виртуелном

оружаном борбом, а струка се припрема за испољавање вештине кроз учешће у оружаног борби.

Војна доктрина се често поистовећује са војном стратегијом, или се сматра њеним основним садржајем. Војна стратегија, као теорија (учење, дисциплина ратне вештине) и вештина (ниво вештине у оружаног борби), бави се проблемом највиших војних вредности, те у пракси проучава и реализује следеће: 1) циљеве ангажовања војске (стратегиских групација); 2) методе реализовања добијених задатака; 3) концепира идеју ангажовања војске или њених делова; 4) стратешки развој и груписање; 5) формулише и додељује задатке снагама (јединице, састави), и слично. Она је, дакле, теоријска делатност стратеиста и практична делатност војсковођа (стратега).

Између војне и опште или стратегије државе постоји непосредна релација у погледу узрочно-последичне зависности. Пошто војна стратегија нема изграђене конституенсе да би се могла сматрати науком, на војну доктрину утиче преко конституенаса полемистике. Обим и интензитет утицаја војне стратегије на војну доктрину је значајан, па се вероватно и због тога оне често поистовећују. Војна стратегија, преко полемистике, у теоријском погледу „нуди“ војној доктрини искуствене чињенице и исказе као норме практичне делатности. У практичном погледу, стратегијски ниво командовања одлучује о садржају, начину израде и ваљаности ставова војне доктрине. Дакле, војна стратегија је само једно од научних исходишта војне доктрине, и то преко конституенаса полемистике, те нема никакве аргументације за њихово поистовећивање.

Као теорија (учење), стратегија претходи војној доктрини, а као вештина, чини њен саставни део и из ње исходи. Војна стратегија, као једно од научних исходишта, утиче на формулисање и садржај војне доктрине о свим значајним проблемима војне делатности (основе војне доктрине, војне припреме државе, организација, припрема, ангажовање и обезбеђење војске). У теоријском и практичном погледу, у смислу израде и примене, војна стратегија остварује непосредну релацију са политиком у формулисању основа војне доктрине, као и решавању осталих глобалних проблема у домену ангажовања и обезбеђења војске у миру и рату.

Оператика и тактика се тумаче као интегративне теорије, учења или научне дисциплине полемистике и као нивои практиковања борбених дејстава (вештине) у оружаног борби. Те дисциплине имају сличне проблеме у идентификовању значајних обележја релације према војној доктрини. Оператика и тактика немају развијене конституенсе да би према важећим критеријумима науке могле да се сматрају научним дисциплинама. Теорије оператике и тактике остварују утицај на војну доктрину преко конституенаса полемистике. У досадашњим доктринама постојали су садржаји, упутства струке тактичког и оперативног нивоа, али су приписивани садржају *Стратегије оружане борбе*, што је очигледна нелогичност. Као и стратегија, оператика и тактика утичу на фор-

мулисање ставова војне доктрине у вези са припремама, организацијом, ангажовањем и обезбеђењем војске (јединица) на тактичком и оперативном нивоу руковођења или вештине. Дакле, оператика и тактика, виртуелно у теоријском погледу научно су исходиште војне доктрине, а у домену вештине – у њој егзистирају.

Полемистика, као научно исходиште војне доктрине, суочена је са још једним теоријским и методолошким проблемом који изазива и практичне импликације приликом израде војне доктрине, која у многим државама није ваљано теоријски и методолошки заснована. Тај проблем полемистике означавамо као теоријско-методолошки аспект проблема полемистике који се може сврстати у домен њених конституенаса.

Теоријски проблем полемистике огледа се, у суштини, у идентификовању садржаја појмова полемистике и војне доктрине, њихове узрочно-последичне повезаности (уважавајући утицај и осталих војних наука и наука у друштву), као и утврђивању метода израде и примене војне доктрине.⁷ Резултат теоријских истраживања релације, „полемистика – војна доктрина“ је и теорија о војној доктрини, која, сагласно својој развијености, омогућава формулисање конкретних методолошких процедура за израду и примену војне доктрине. Те процедуре су подложне променама, сходно развоју теорије о војној доктрини, јер тај задатак полемистика прихвата као садржај предмета науке или, прецизније, предмета њене методологије.

Постоје различита схватања релације конституенси полемистике – војна доктрина. Војна доктрина се поистовећује са теоријом полемистике, исказима као нормама практичне делатности – конституенсом полемистике, стратегијом оружане борбе, доктрином одбране и слично. Међутим, није оправдано идентификовати војну доктрину с тим конституенсом полемистике, јер су искази као норме практичне делатности само једно од њених научних исходишта. Осим тога, научну основу војне доктрине не чине само искази полемистике већ и искази других „војних“ наука и научних дисциплина, као и других наука и научних дисциплина у друштву. Зато је неопходно направити логичку дистинкцију између тих синтагми, јер не постоји ваљана аргументација за њихово поистовећивање.

Пошто је у претходном питању анализирана релација систем војних наука – војна доктрина и преко конституенаса наука, разматраћемо улоге неких конституенаса полемистике и њихов утицај на војну доктрину.

Методологија полемистике као конституенс науке тесно је повезана са њеним предметом. Развој методологије одлучујуће одређује предмет полемистике, она га издваја из других предмета, односно открива његово постојање и омогућава изучавање суштине појава оружане борбе. Методе полемистике, као и многих друштвених наука, имају ослонац у филозофским и општим научним методама. Актуелна мето-

⁷ Због недовољне теоријске и методолошке развијености полемистике, засад још увек није оправдано говорити о тзв. метатеоријском приступу том проблему, премда он, по својој природи, *de facto* припада метатеорији.

дологија полемистике још није успела да потпуно формулише методолошка правила многих фундаменталних и примењених истраживања. Због тога није на задовољавајући начин решила одређене проблеме предмета науке и развој осталих конституенаса.

Веома је важно уочити неопходност утемељења и континуираног развоја теорије о војној доктрини и о методама њене израде и примене, јер је то услов за ваљано формулисање како структуре, тако и ставова војне доктрине. За сада методологија полемистике то не сматра својим научним и емпиријским проблемом. Проблеми које намеће структура војне доктрине методолошки су тако разнородни да захтевају, мање-више, специфичне приступе како приликом њихове формулације, тако и у практичној примени.

Искази полемистике који регулишу норме практичне делатности вероватно имају најзначајнији утицај на формулисање ставова војне доктрине у „технолошком погледу“. Сазнајна вредност исказа полемистике и њихова научна аргументованост посебан су проблем, који произилази из њене недовољне научне изграђености. У полемистици још увек нису идентификовани и према јединственим критеријумима систематизовани искази као норме практичне делатности, него су дисперзовани у њеном теоријском пољу. Ти искази, такође, нису груписани ни по њеним дисциплинама. Један од разлога је и тај што неки од њих имају универзални карактер за све теорије (учења, дисциплине) полемистике. То се првенствено односи на принципе борбених дејстава, принципе руковођења (командовања) и слично. То знатно отежава примену научних сазнања при формулисању ставова војне доктрине, јер они који учествују у њеној изради морају узимати у обзир веома обиман теоријски фонд ратне вештине (теорија струке) и полемистике (научна теорија), и теорију других војних наука и војнонаучних дисциплина. Због тога је неопходно у полемистици, као и у другим војним наукама и војнонаучним дисциплинама, континуирано радити на идентификовању исказа и актуелизацији њиховог садржаја, као и на увођењу нових исказа сходно постигнутим резултатима истраживања. Сличан проблем је и са искуственим чињеницама које, поред идентификације, морају проћи кроз фазу научне верификације, да би постале научне чињенице (у форми исказа), а самим тим и научна основа војне доктрине.⁸

Приликом истраживања различитих проблема у оружаном борби, као и за потребе формулисања ставова војне доктрине, полемистика у свој сазнајни фонд укључује и исказе осталих научних области, наука, научних дисциплина и теорија из система војних наука и наука у друштву (војнотехничке, војномедицинске, војно руковођење, војна етика, војна

⁸ Према неким совјетским ауторима „искуство прошлих ратова не треба канонизирати, стварати култ од њега и сматрати да се само на бази искуства протеклих ратова може градити савремена теорија оружане борбе“ (Група аутора, *Гледишта неких совјетских писаца о основним поставкама из ратоводства*, Београд, 1957, стр. 121).

социологија, војна андрагогија, војна психологија, теорија о војној организацији, теорија ватре, теорија информација, теорија заштите и слично). То је условљено, пре свега, интердисциплинарним карактером већине проблема из домена предмета полемистике. Тако груписани искази полемистике чине основно и непосредно научно исходиште војне доктрине, које допуњују искази осталих војних наука и војнонаучних дисциплина и наука у друштву.

Историја полемистике је значајан конституенс за развој науке о оружаном борби и научно исходиште за формулисање ставова војне доктрине.⁹ Њу треба да чине научне чињенице о оружаном борби у прошлости на основу којих се могу поузданије предвиђати тенденције развоја различитих садржаја процеса и функција борбених дејстава у виртуелној оружаном борби. Ниво развијености историје полемистике битно одређује ниво њене развијености као науке. Међутим, полемистика је суочена са проблемом идентификације чињеница из теорије која је претежно локалног и доктринарног карактера, и због тога су наше представе о процесу оружане борбе недовољно засноване на научним сазнањима. Такво стање у теорији негативно утиче на сазнајни домет историје полемистике, а с таквим или сличним проблемом своје историје суочене су и друге науке које су на почетку свог развитка претежно имале обележја вештине. Проучавање историје полемистике јесте, у суштини, проучавање саме науке о оружаном борби, а њено конституисање је значајно исходиште за војну доктрину и развој других конституенаса. Док се не формулише историја полемистике не може се прецизно утврдити њен утицај на војну доктрину, нити дати задовољавајући одговор на питање да ли су уважене релевантне чињенице из историје полемистике као исходишта, при изради војне доктрине. Због тога, историја полемистике има не само научни него и емпиријски значај, јер изучавајући историју полемистике, као и историјско искуство, запажамо да борбена дејства у оружаном борби не настају и не развијају се хаотично, већ су потчињена одређеним правилностима или законитостима. Међутим, треба узимати у обзир чињеницу да војна доктрина повратно утиче на историју полемистике тако што временом постаје, у области доктринарне теорије, садржај из којег се посредно, кроз истраживачки поступак, идентификују нове емпиријске и научне чињенице.

⁹ Не улазећи у расправу о историји полемистике, навешћемо само неке дефиниције тог појма: 1) историја ратне вештине изучава закономерни процес развитка оружаних снага и метода вођења рата, операције и боја, открива њихове социјално-економске, политичке и техничке основе и показује перспективе развитка ратне вештине“; 2) историја ратне вештине јесте историја развитка метода вођења рата оружаним снагама разних народа и класа, а не историја делатности војсковођа“; 3) историја ратне вештине јесте историја настанка и развитка метода извођења ратних дејстава и рата у целини, разматраних историјски, које примењује одређена војска у одређеној историјској епохи“ (исто, стр. 78, 79 и 120), Мноштво дефиниција „историје ратне вештине“ указује на проблем њеног прецизнијег одређења (дефинисања).

На основу анализе теорије полемистике, као универзалне науке о оружаној борби, уочава се да постоје значајне разлике у ставовима о законима у оружаној борби. Те велике разлике, које већ дуже постоје у теорији полемистике, не омогућавају да се на адекватан начин реши тај проблем. Неоспорно је да у процесу оружане борбе постоје закони различитог нивоа општости и значаја, али проблем јесте у томе што, до сада, ниједан „закон“ у полемистици није формулисан као резултат ваљаних истраживања.

У руској теорији полемистике сусрећу се закони оружане борбе. Међутим, о њима се може говорити првенствено као о емпиријским генерализацијама, правилностима или закономерностима процеса оружане борбе, а не као о научно верификованим законима. Квалитативна својства војске, као сложеног социо-техничког система у сукобу, тешко се могу квантитативно описати. Тај проблем је још увек нерешива методолошка препрека за откривање закона у полемистици, сходно поимању закона у природно-математичким наукама.¹⁰ Због непостојања закона у оружаној борби, у теорији ратне вештине доминантно постоје начела, принципи и правила као исходишта одређених садржаја војне доктрине. При томе, поједина начела и принципи, преко ставова војне доктрине, постају обавезујући за праксу.

На основу претходне анализе може се закључити да је полемистика основно научно исходиште војне доктрине. Због тога је неопходно да за потребе израде и примене војне доктрине полемистика развије теорију и методе војне доктрине, односно теорију војне доктрине и методе њеног формулисања и примене. Једино на тај начин се може успоставити ваљана релација између полемистике, као науке, и војне доктрине, као програма војне делатности у миру и рату.

Закључак

Војне науке и војнонаучне дисциплине, са различитим интензитетом, посредно и непосредно утичу на ставове војне доктрине, првенствено на оне које чине њен „технолошки аспект“. У домену релације „војнонаучна исходишта – војна доктрина“ може се идентификовати неколико основних проблема: 1) ниво развијености војних наука и војнонаучних дисциплина не обезбеђује њихов адекватан утицај на формулисање војне доктрине; 2) кадар који учествује у изради војне доктрине или одлучује о њеној ваљаности у домену „технолошког аспекта“ не уважава довољно резултате војнонаучних истраживања; 3) у досадашњем научноистраживачком раду у војсци и методу формулисања војне доктрине није идентификован утицај појединачних наука и

¹⁰ Закони постоје мимо наших сазнања о њима, као одраз објективних процеса. У вези с тим, закон је „израз унутрашње суштинске везе појава, које одређују правац, тенденцију њиховог развитака ... истинско научно знање састоји се у откривању објективних закона који одражавају процесе у стварности“ (исто, стр. 124).

научних дисциплина, као ни њихов значај у формулисању њеног садржаја; 4) појам војне доктрине се често у пракси поистовећује са појединим дисциплинама полемистике или са нивоима ратне вештине, па чак и са појединим конституенсима науке, као што су искази који формулишу норме практичне делатности; 5) садржај и структура војне доктрине нису до сада ваљано теоријско-методолошки засновани и верификовани, и 6) теорија војне доктрине и методе њене израде и примене нису довољно развијене.

Међутим, наведени проблеми се не могу решити на задовољавајући начин без одговарајућег развоја теорије о војној доктрини и метода њеног формулисања и примене, јер је то неопходан услов за ваљано успостављање релације између научних исходишта и војне доктрине. Сходно томе, полемистика треба да, уз уважавање резултата истраживања наука и научних дисциплина у војсци и друштву, решава теоријске и методолошке проблеме војне доктрине, те због тога је она њено примарно војнонаучно исходиште.

Литература:

1. *Филозофија науке* (приредио Н. Сесардић), „Нолит“, Београд, 1984.
2. В. Јежи, *Социологија војске*, ВИНЦ, Београд, 1987.
3. М. Косн, Е. Нејгел, *Увод у логику и научни метод*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1983.
4. М. Ковач, *Ратна вештина – наука и вештина*, „Војно дело“, бр. 3, 1996.
5. Ј. Марчек, М. Ковач, *Научна утемељеност система војних наука*, „Војно дело“, бр. 1, 1997.
6. Ф. Меринг, *Огледи из историје ратне вештине*, „Војно дело“, Београд, 1955.
7. Н. Милошевић, *Метод и методологија ратне вештине*, ЦВВШ ОС „М. Тито“, Институт за стратегијска истраживања, Београд, 1990.
8. Е. Нејгел, *Структура науке*, „Нолит“, Београд, 1974.
9. Ј. Нинковић, *Теоријске основе оператике*, ВИЗ, Београд, 1985.
10. С. Нишић, *Ратна вештина од заната до науке*, „Савремени проблеми ратне вештине“, бр. 23, 1991.
11. С. Новаковић, *Хипотеза и сазнање*, „Нолит“, Београд, 1981.
12. Б. Павловић, *Расправа о филозофским основама наука*, „Нолит“, Београд, 1983.
13. М. Печујлић, В. Милић, *Методологија друштвених наука*, „Службени лист СФРЈ“, Београд, 1991.
14. Ж. Ристић, *О истраживању, методу и знању*, Институт за педагошка истраживања, Београд, 1995.
15. П. А. Ротмистров, *Историја ратне вештине*, књига I и II, ВИЗ, Београд, 1966.
16. Р. Шуљагић, *Научна изграђеност теорија југословенске ратне вештине* (докторска дисертација), Универзитет Војске Југославије, Београд, 1993.

17. Р. Шуљагић, *Извори теоријских знања о ратној вештини*, „Војно дело“, бр. 6, 1995.
18. Р. Шуљагић, *О полемистици*, „Војно дело“, бр. 2, 1995.
19. Д. Вишњић, *Покушај идентификације концепције ратне вештине и њених филозофских претпоставки*, „Савремени проблеми ратне вештине“, бр. 24, 1992.
20. Д. Вишњић, *Како мислити доктрину*, „Војно дело“, бр. 1, 1995.
21. Р. Животић, Б. Јововић, *Језик и стил ратне вештине*, ЦВВШ ОС „М. Тито“, Београд, 1990.